

KOVÁCH ÁDÁM (1933–2021)

Kovách Ádám, az ATOMKI nyugalmazott főmunkatársa, volt főtitkára, az ELFT volt alelnöke életének 88. esztendejében elhagyott minket. Ádám fizikusi pályafutása szinte teljes egészében az Atommagkutató Intézethez kapcsolódik. Egész élete során mind az oktatás, mind a kutatás irányában mutatott elkötelezettség jellemezte. Széles látókörű tudós volt, sokoldalú érdeklődés vezette pályáján, és a tudományos közélet fáradhatatlan munkásaként is elévülhetetlen érdemeit szerzett.

Kovách Ádám kitüntetéses matematika–fizika szakos tanári diplomájának megszerzése után négy hónapig tanított a debreceni Fazekas Mihály Gimnáziumban, majd 1955 novemberétől az akkoriban alakuló Atommagkutató Intézet tudományos segédmunkatársaként kezdte tudományos pályafutását. 1964-ben doktorált, 1967-ben szerezte meg a fizikai tudomány kandidátusa fokozatot, 1977-ben pedig címzetes egyetemi docensi címet kapott. Tudományos kutatóként kiemelkedő eredményeket ért el a magfizikai módszerek és a tömegspektrometria geokémiai és földtani alkalmazása területén.

Pályája elején a dunántúli kőszenek urántartalmának felmérését végző csoport munkája keretében fúrásmin-ták urántartalmának béta-sugárzásmérés útján történő meghatározásával foglalkozott. 1957-től 1966-ig az ATOMKI-ban végzett csapadék-radioaktivitási vizsgálatokat irányította. Vizsgálta a Way–Wigner-formula érvényességét, valamint annak alkalmazhatóságát kísérleti atombomba-robbantások időpontjának meghatározására. A folyamatosan végzett mérések alapján lehetővé vált a sztratoszféra és a troposzféra légrétegei átlagos kicserélődési arányának megbecslése is.

1967-től kezdve tevékenysége elsősorban a Rb-Sr kormeghatározási módszer alkalmazására irányult. Hazai magmás és átalakult kőzeteink keletkezési és átalakulási korviszonyainak tisztázásával foglalkozott. Sok földtani feltárást látogatott meg geológuskalapáccsal, hogy terepen is tanulmányozhassa az előfordulási környezeteket, a kőzetek állagát, szöveti bélyegeit, mállottságát, mintázhatóságát. Igyekezett elsajátítani a lényegi geológusi szempontokat, ismereteket. Ebben az időben a geológia megválaszolásra váró kérdéseinek egyike volt az észak-keleti országgrész idős kőzeteinek származása, kora, metamorfózisának mértéke, jellege, melynek megválaszolásában *Balogh Kadosával* és *Sámsoni Zoltánnal* vett részt. A következő években a Tokaji-hegység harmadidőszaki kőzeteinek stronciumizotóp-tartalmát tették vizsgálat tárgyává. Több éven át rendszeresen végeztek kormeghatározásokat a Mongóliában működő Nemzetközi Földtani Expedíció részére. 1974–75-ben ösztön-

díjasként a Massachusetts Institute of Technology (USA) földtudományi intézetében dolgozott, ahol az Amazonas-medence (Brazília) kristályos aljzatának és a venezuelai Andok egyes területeinek kormeghatározásával foglalkozott. 1976-tól tevékenysége ismét a hazai területek és a környező országok egyes földtani objektumai kormeghatározására összpontosult. Munkatársaival, többek között *Sudárné Svingor Évával* együtt vizsgálatokat végzett a déli és délkeleti Alföld kristályos aljzatának eredet és átalakulási korviszonyainak tisztázására, részletesen vizsgálták a Soproni hegység és a fertőrákosi palasziget átalakult kristályos kőzeteit, különös tekintettel a többszörös átalakulást tükröző, polimetamorf ásványképződés jelenségeire. A Magyarhoni Földtani Társulat tagjaként gyakran részt vett annak rendezvényein, ahol az új, a geológusok számára érdekes és hasznos fizikai módszerekről, berendezésekről tartott előadásokat. *Schlenk Bálinttal* és *Székyiné Fux Vilmával* egy érdekes kísérletet végeztek a nagyfrekvenciás és nagyfeszültségű fényképezés (Kirilan-fényképezés) ásvány-kőzettani alkalmazási lehetőségének a feltárására.

Tudományos és egyetemi oktatói tevékenysége mellett a magyar és nemzetközi tudományos közélet aktív szereplője, szenvedélyes tudománynépszerűsítő és tudománypolitikus volt. Meghatározóan hosszú időn át (1976–1981, majd 1987–2005 között) volt az intézet tudományos főtitkára és a *Debreceni Szemle* szerkesztőbizottságának tagja. Intézményi kiadványok szerkesztése, szabályzatok megalkotása, kollektív szerződések előkészítése fűződik nevéhez.

A társadalmi problémák iránt érzékeny, a közösséggért tenni akaró emberként a rendszerváltás idején megalakuló Tudományos Dolgozók Szakszervezetének – első pillanattól kezdve – 15 éven át elnökségi tagja volt. Munkaügyi és bérkérdésekben formálta a szakszervezet álláspontját, tagja volt a Költségvetési Intézmények Munkaügyi Érdekegyeztető Tanácsának, részt vállalt az Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülés megalapításában, kiállt amellett, hogy a kutatók közvetlen érdekvédelme helyett a tudomány általános elismertése érdekében kell küzdeni a TUDOSZ-nak. Azon dolgozott, hogy az autonómia az egész tudománypolitikai modell általános érvényű rendezőelve legyen.

Tagként, tisztségviselőként és elnökként számos bizottság munkájában vett részt a Magyar Tudományos Akadémia bizottságaitól az EURATOM fúziós szakterületének munkabizottságán át a Science on Stage Europe e.V. végrehajtó bizottságáig. A magyar tudományért, a magyar természettudományos oktatásért és a magyar fizikáért legtöbbit mégis az Eötvös Loránd Fizikai Társulat kebelében tette, amelynek 1953

óta volt tagja, és ahol rengeteg feladatot vállalt és számos vezető tisztséget töltött be. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a fiatal generációk természettudományos képzése, nevelése érdekében kifejtett tevékenységével: huszonnégy alkalommal volt irányító szervezője a Társulat Hajdú-Bihar Megyei Csoportja és az ATOMKI közös rendezésében megrendezett Debreceni Fizikus Napok egyhetes rendezvénysorozatának. Egy évtizeden át volt mentora a Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium által szervezett Országos Szalay Sándor Fizika Elmlékversenynek.

Három perióduson át volt az Eötvös Loránd Fizikai Társulat alelnöke (2003–2005, 2007–2011), három perióduson át főtitkára (1999–2003, 2005–2007) és többször volt az ellenőrző bizottság tagja (1995–1999, 2011–2015). Főtitkári tevékenysége első periódusának kezdetén történt meg a Társulat új alapszabályának véglegesítése és bírósági egyeztetése. Az újabb főtitkári megbízatás alatt készítette el a Társulat új ügyrendjét. Főtitkári tevékenysége során sikerült megállítania a Társulat alapítókéje korábban tapasztalt csökkenésének folyamatát, elsősorban pályázatok benyújtása révén stabilizálva a Társulat költségvetésének helyzetét.

A főtitkári tevékenységből adódó általános feladatok magas szintű ellátása mellett a nemzeti szervezőbizottság elnökeként 2006-ig irányította, illetve szervezte a magyar küldöttség kiválasztását és részvételét a *Physics on Stage*, majd az ennek helyébe lépett *Science on Stage* nemzetközi konferenciákon, valamint irányította az e programokhoz kapcsolódó, a programok által anyagilag is támogatott hazai rendezvények

szervezését. Tagja volt a Németországban bejegyzett Science on Stage Europe e.V. nemzetközi társaság Végrehajtó Bizottságának. Tevékeny részt vállalt az Európai Fizikai Társulat által szervezett *Science and Society* fórumok munkájában.

Kovács Ádám 2013-ban kapta meg az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Érmét. Pontosan illett rá a Társulat Érméhez kapcsolódó feltételrendszer minden szava: a fizika területén hosszú időn keresztül folytatott magas szintű kutatási, alkalmazási és oktatási tevékenységével, valamint a társulatban kifejtett értékes, sok területre kiterjedő munkásságával valóban kiemelkedően hozzájárult a fizika hazai fejlődéséhez. Emlékét közvetlen és társulatbéli kollégái, barátai mellett tanárok és diákjaik, a természettudományok szeretetére nevelt nemzedékek is őrzik.

Kovács Ádám és a *Fizikai Szemle*

- Meteoritok, a világtűr kutatásának eszközei (társszerzők: Szalay Sándor, Gyarmati Borbála, Sámsoni Zoltán) — 1961/227
Atommagfizikai módszerek a geológiai kormeghatározásban — 1962/369
Az egyesített kémiai és fizikai atomsúlyskáláról — 1963/195
Geokémiai és geológiai irányú vizsgálatok atommagfizikai módszerekkel — 1964/386
GIREP szeminárium a fizika iskolai oktatásáról, 1981 — 1983/239
Ciklotron-laboratórium Debrecenben — 1986/80
Kitajgorodszkij A. I.: Fizika mindenkinek II. (könyvismertetés) — 1986/119
Tanári továbbképzés kutatóintézetben (Vitaülés) — 1986/153
Szalay Sándor, 1909–1987 (társszerző: Koltay Ede) — 1988/42
Lakossági sugárterhelések orvosi vonatkozásai — 1989/196
Szalay Sándor 80 éves lenne, és az ATOMKI 35 éves — 1990/29
Teller Ede Debrecenben — 1991/148

RADNAI GYULA (1939–2021)

2021. május 24-én, 82 éves korában koronavírus-fertőzés következtében elhunyt *Radnai Gyula*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Anyagfizikai Tanszékének (korábban Kísérleti, majd Általános Fizika Tanszék) nyugalmazott egyetemi docense, lapunk egyik legaktívabb szerzője, bírálója, kritikusa. Radnai Gyula 1957-ben a Fürst Sándor Gimnáziumban érettségizett, majd az ELTE matematika–fizika-tanári szakán folytatta tanulmányait. Diplomamunkájában a színrendszerek és a színérzékelés fizikájával foglalkozott. A diploma megszerzése után azonnal, 1962-ben az ELTE oktatója lett, ahol közel 60 éven át tanította a fizikus és különösen a fizikatanár szakos hallgatókat. Ezalatt az idő alatt a fizikatanár-képzés meghatározó alakjává vált. Oktatóként különösen a termodinamika alapjai, a fizikatörténet és a fizikatanítás hagyományostól eltérő, új módszerei érdekelték. 1990-ben nyerte el a fizikai tudomány kandidátusa fokozatot, értekezésében a fizikai szemléletmód kialakításához vezető oktatási folyamat lehetőségeivel foglalkozott. A szakmódszertan mellett számos kapcsolódó területen is fontos és

eredményes tevékenységet folytatott. Bár pályája mindvégig az egyetemi oktatáshoz kötődött, fontosnak tartotta a középiskolások felkészítését a továbbtanulásra. Azokban a boldog időkben, amikor még felvételizni kellett fizikából a műszaki, természettudományi, sőt az orvosi egyetemi szakokra is, több tízezer diák készült a vizsgára a legendás Dér–Radnai–Soós példatár segítségével. Hosszú ideig dolgozott az országos fizika felvételi bizottságban, amelynek 1995 és 2004 között elnöke is volt.

Munkásságának fontos részét képezte a tehetséggondozás. A *Középszkolai Matematikai és Fizikai Lapok* fizika szerkesztőbizottsági elnökeként fáradhatatlanul dolgozott azon, hogy a megjelenő fizikafeladatok színvonalasak, tanulságosak és érdekesek legyenek. Sokezer középiskolás fiatal Radnai tanár úr *KöMaL*-beli tevékenységének köszönhetően szerette meg a fizikát.

1988-tól 25 éven át dolgozott az Eötvös Loránd Fizikaverseny feladatkitűző bizottságának elnökeként, lényegében ő szervezte meg a versenyek lebonyolítá-